

DE MENS EN ZIJN ONTSPANNING

2. Mens en sport

Het is U allen bekend welk een grote en nog steeds groeiende plaats de sport in onze moderne samenleving inneemt. Deze plaats heeft zij in betrekkelijk korte tijd veroverd. Het meest opvallende aspect van de tegenwoordige sport: het georganiseerde wedstrijdwezen was een eeuw geleden in ons land nog volslagen onbekend. Gaan we in gedachten een halve eeuw terug, dan zien we hoe vele van de tegenwoordige sporten al werden beoefend, doch vergeleken met thans op zeer kleine schaal en de jonge mensen, die het deden, hadden heel wat critiek te verduren en zagen vele wijze hoofden, die geschud werden over deze rare liefhebberij.

Thans: wel, over de plaats, die de sport in het gedachtenleven van ons volk inneemt, behoef ik hier nauwelijks uit te weiden; de Tour de France en de aandacht, die pers en radio aan dit gebeuren wijden, hebben ons dit in de afgelopen weken dagelijks voor ogen gevoerd. Ieder uwer weet ook, hoe in het winterseizoen Koning Voetbal honderdduizenden in zijn ban trekt en tekenend is een opmerking die ik enige tijd geleden hoorde: dat er stellig meer Nederlanders zijn, die de spelers van het Nederlands elftal kunnen opnoemen dan er de namen van de regerende ministers kennen.

Minder bekend is, hoe uitgebreid ook, de daadwerkelijke sportbeoefening is. Velen, die enigszins minachtend spraken over 60.000 mensen die kijken hoe er 22 tegen een bal schoppen, zijn geneigd dit aantal te onderschatten. Alleen reeds in georganiseerd verenigingsverband beoefenen niet minder dan één miljoen landgenoten de sport. Sport van allerlei aard, in meer dan 40 soorten en in omvang uiteenlopende van voetbal met 350.000 tot b.v. boogschieten met een paar honderd georganiseerde beoefenaars.

Hoe is deze snelle groei ontstaan? Wat dreef en drijft deze talloze jongere en oudere sportbeoefenaars tot hun sport? Wat betekent de sport voor al deze mensen? Deze vragen zullen ons hier bezig houden.

Wat de groei van de sport betreft is naar mijn inzicht de verruiming van de mogelijkheid tot sportbeoefening de belangrijkste factor. Want als we ons afvragen waarom 50 of 100 jaar geleden de sportbeoefening zoveel minder was dan thans, dan kan voor de grote massa van het volk het antwoord niet zijn, dat zij er geen lust in hadden of er afkerig tegenover stonden, doch wel, dat sportbeoefening niet binnen hun gedachtensfeer viel omdat zij er doodeenvoudig niet aan toe kwamen. De langere werktijden, het lichamelijk zwaardere werk en ook de geringe welstand, die mede tot uiting kwam in mindere voeding, veroorzaakte, dat de beschikbare vrije tijd een periode van lichamelijke rust moest zijn. De versnelling van de groei van de sportbeoefening in de jaren na 1918 is overwegend het gevolg van de invoering van de 48-urige werkweek, waardoor voor het eerst ook de arbeiders zoveel vrije tijd kregen, dat sportbeoefening mogelijk werd.

Hiermede is evenwel nog niet geraakt aan de vraag, waarom de besteding van de verkregen vrije tijd zich in zo sterke mate heeft gericht op de sport, dus op lichamelijke activiteit en dan overwegend in wedstrijdverband. Onmiskenbaar hangt dit samen met bepaalde karaktertrekken van de moderne maatschappij en het moderne arbeidsproces. De grotere productiviteit, die de werktijdverkorting en de hogere welstand mogelijk maakt berust op het gebruik van machines en op een vérgaande arbeidsverdeling en deze beide factoren beïnvloeden in grote mate de taak van het individu in het maatschappelijk leven.

Aan de éne kant krijgt het lichaam in het arbeidsproces niet, waar het recht op heeft. Voor het groeiende getal van hen, die administratieve en intellectuele arbeid verrichten is het vrijwel geheel uitgeschakeld, en waar nog lichamelijke arbeid

wordt verricht, is het gebruik van het lichaam zeer éézijdig. Om geen misverstand te verwekken en het verleden niet te rooskleurig te schilderen zij hieraan toegevoegd, dat het laatstgenoemde verschijnsel in feite reeds eeuwen bestaat; we moeten wel terug keren tot de jagersvolken om te beleven dat het lichaam in de arbeid inderdaad harmonisch tot zijn recht komt. Doch in tegenstelling tot vroeger is de éézijdige arbeid thans niet meer zo zwaar of de behoefte aan meer alzijdige lichaamsontwikkeling kan zich doen gelden.

Daarnaast staat de uitzonderlijke ingewikkeldheid van het moderne leven. De band tussen de arbeider en het uiteindelijke product, waaraan hij met vele anderen slechts een klein gedeelte heeft bijgedragen, is verslapt, waardoor velen hun werk niet meer als zinvol ervaren. Ook de band tussen arbeider en bedrijf is verzakelijkt — ondanks de pogingen, die de laatste tijd worden ondernomen om hierin verbetering te brengen. Vele werknemers voelen zich nummers; behalve hun lichaam komt ook hun persoonlijkheid in het arbeidsproces te kort.

Een ander gevolg van de ingewikkeldheid van het maatschappelijk bestel is, dat het zeer gevoelig is geworden voor storingen en dat het uiterste moet worden gedaan om deze te vermijden. Loyale samenwerking van alle betrokkenen is daartoe nodig. Arbeidsconflicten en moordende concurrentiestrijd, die een halve eeuw geleden nog veelvuldig voorkwamen en dan sterk tot de verbeelding spraken, zijn vervangen door uitvoerig en geduldig onderhandelen, de behartiging van het eigen belang kan thans slechts doeltreffend geschieden op grond van werkelijk begrip voor het standpunt van de ander. Dit is een winstpunt — en niet alleen economisch — maar de primitieve strijd lust, die in elk van ons is blijven leven, moet worden verdrongen en we hebben in de laatste vijftig jaren ook oog gekregen voor de gevaren, die daarmee gepaard gaan.

En dan komt de sport en biedt ons een oplossing voor deze drie tekorten; biedt ons een harmonische lichamelijke oefening, waarbij we onze strijd lust op verantwoorde wijze kunnen afreageren in een proces — de wedstrijd — dat kort en overzichtelijk is. De oplossing is zo mooi dat men bereid zou zijn om te geloven dat ze werd bedacht door bekwame sociologen en psychologen om in de nauwkeurig geanalyseerde behoeften van de moderne mens te voorzien. U weet, dat het geheel anders is verlopen, dat het leven zich weer eens wijzer betoonde dan de beste theorie. De sport heeft zich van onderop ontwikkeld als een instinctieve drang van jonge mensen, die zonder enige theoretische bezinning naar de sport grepen omdat deze aan een onberedeneerde maar diepe behoefte in hen tegemoet kwam.

Indien ik hier zou spreken over maatschappij en sport, dan zou ik op dit punt uitvoerig moeten ingaan op enkele verschijnselen, die in het kielzog van de geschetste drang tot sportbeoefening zijn meegekomen. Naast het doen aan sport kwam het kijken naar sport en deze publieke belangstelling — oorzaak van en zelf weer aangewakkerd door de aandacht, die de publiciteitsorganen aan de sport gingen geven — leidde tot verschillende ontaardingsverschijnselen. De sportverdwazing kwam op en de verhoudingen werden zo scheef getrokken dat de sport van recreatiemiddel tot een levenskwestie en zelfs tot zaak van nationale eer werd gemaakt. Voorts leidt de publieke belangstelling onherroepelijk tot de beroepssport, waardoor de sport, die ontstond als reactie op de tekorten van het moderne arbeidsproces, zelf weer tot arbeid wordt.

Doch in het kader van „mens en sport” kunnen deze verschijnselen ter zijde worden gelaten. Hoeveel aandacht de beroepssport van publiek, pers en radio moge trekken, qua omvang zinkt beroeps- en semiberoepssport hier te lande in het niet vergeleken bij de honderdduizenden, die hun sport zuiver voor hun genoegen en zonder enige bijgedachte aan economisch voordeel beoefenen. Wat ons interesseert is, wat de sport betekent voor de grote massa van zijn beoefenaars. De verhoudingen in het belangrijke onderdeel van de vermaaksindustrie, dat door de beroepssport wordt gevormd, zijn een afzonderlijk onderwerp en hier niet aan de orde.

Denkt U dus thans eens aan één van de vele sportbeoefenaars — het heeft geen uitblikker te zijn — één van hen die in de week een in hoofdzaak zittend levend leiden — of dit nu achter de schrijftafel, aan de werkbank of achter het stuur is, en of het gaat om arbeiders, kantoorbedienden of anderen. Laten we trachten ons in te denken, wat de sport, wat de wekelijkse wedstrijd voor hen betekent.

In de eerste plaats is daar de lichamelijke kant. In hun dagelijks leven is het lichaam gedegradeerd tot drager van het zenuwstelsel, van het communicatiemiddel, waardoor de bedoelingen van de geest worden omgezet in de minuscule bewegingen, die voldoende zijn om pen, toets, hefboom of stuurrad te beïnvloeden. Werkelijke lichamelijke prestaties worden verlangd noch geleverd.

Dan komt de wedstrijd. Reeds het steken in sportcostuum is een doorbreking van de dagelijkse sleur, het ingaan tot een ander en harmonischer leven. Na het beginsignaal voelt de speler zich herboren tot de onverbreekelijke twee-eenheid

van lichaam en geest, die hij instinctief als oer-menselijk voelt. Hij ondergaat de vreugde van de inspanning tot het uiterste, van het snel en zuiver reageren op de wisselende omstandigheden van het spel, van het volhouden, het de tanden op elkaar zetten als de krachten gaan verminderen maar de beslissing nog moet vallen. Zelfs de vermoedheid na de wedstrijd en de pijnlijke stijfheid op de dag erna worden ervaren als een voorrecht: de eerlijke moeheid van een lichaam, dat zich volledig heeft kunnen uitleven en dat zich veerkrachtig zal herstellen om in de volgende wedstrijd opnieuw bereid te zijn tot de vreugde van de volledige inzet.

Doch de sport biedt meer, want zij is niet uitsluitend een lichamelijke zaak. Vooral in de sporten, waar de tactiek van zo grote betekenis is, komen ook geestelijke functies aan bod, die in het moderne arbeidsproces in verdrukking raken. De man, die in het dagelijks leven volgens stereotype regels moet werken of moet uitvoeren wat door anderen is uitgedacht, komt op het sportveld te staan voor telkens veranderende situaties, waarin hijzelf moet beslissen, hoe hij zal lopen of hoe hij de bal zal spelen. Gaat het er in zijn werk vooral om, dat hij zijn taak stipt vervult en geen fouten maakt, in de wedstrijd kan hij het zijn, die op het beslissende ogenblik door eigen initiatief het winnende doelpunt scoort of verhindert. Meer dan in zijn werk kan aldus in zijn sport zijn volledige persoonlijkheid tot uitdrukking komen.

Zelfs zij, die in het maatschappelijk leven wel degelijk initiatief moeten ontplooiën en beslissingsmacht hebben, ondergaan deze bekoring. Wat zich in hun werk langzaam en geleidelijk ontwikkelt, is hier in enkele uren geconcentreerd. De langdurige voorstudies, de goed voorbereide beslissingen, die in de maatschappij aan belangrijke daden voorafgaan, worden in de wedstrijd vervangen door het snel, intuïtief reageren, de flitsende eenheid van beslissing en uitvoering. Ook voor de intellectueel geldt, dat in de sport onontgonnen mogelijkheden van zijn persoonlijkheid tot uitdrukking komen. Dit is nog niet alles. Want daar zijn de medespelers, de ploeggenoten, met wie men zich één voelt in de liefde tot de sport en in de gezamenlijke vrijwillige inspanning voor het gemeenschappelijk doel: de overwinning. Het is een samenwerking, die nauwer, persoonlijker is dan waar ook in de maatschappij, omdat in de opwindende van het spel elk masker, elke pose afvalt, omdat men zich elkaar toont in volle menselijkheid en niet in het keurslijf van de regels van het bedrijf en van de maatschappelijke omgangsvormen. De waardering, die een speler in zijn ploeg ondervindt, hangt daarom niet alleen af van zijn prestatie, maar van zijn complete persoonlijkheid. En dit besef, als volledig persoon te worden beoordeeld en gewaardeerd — iets wat in de maatschappij zelden voorkomt — is voor velen van grote waarde.

Tenslotte is daar nog de tegenstander. Door de eeuwen heen werd het hoogste beroep op de kracht, het incasseringsvermogen en de vindingrijkheid van de mens reeds gedaan door de strijd tegen de dierlijke of menselijke tegenstander, die de mens persoonlijk tegemoet moest treden. Deze directe strijd, deze persoonlijke tegenstander, die we nog niet kunnen missen, doch die we in de maatschappij niet meer ontmoeten, we vinden ze op het sportveld. Een tegenstander, die we met inzet van al onze lichamelijke en technische capaciteiten trachten te overwinnen, waarvan we de bedoelingen zoeken te doorgronden om ze beter te verijdelen en naar wiens zwakke plekken we tasten om hem daarin de loef af te steken. Het is een kamp, die ons oeroude strijdinstinct volledig bevrediging geeft en die toch op een hoger plan is gebracht door wat onverbrekkelijk met de sport is verbonden: de sportiviteit. Het is een strijd, waarbij niet alles is geoorloofd, doch die gebonden is aan vaste wetten of regels: zowel geschrevene als ongeschrevene. Een strijd, waarbij het niet om de knikkers gaat, doch waarbij een eervolle nederlaag tegen een sterke tegenstander hoger wordt gewaardeerd dan een gemakkelijke overwinning. Maar bovenal een strijd, waarbij de tegenstander geen vijand is. Hoe fel de kamp mag wezen, we weten in onze tegenstander de sportvriend, bezielde door dezelfde liefde tot de sportieve krachtmeting en terwijl we vlak voor het eindsignaal nog het uiterste geven om hem de overwinning te ontnemen, erna zijn we de eersten om hem er welgemeend geluk mee te wensen.

Zo, ziet en ervaart een amateuristisch sportbeoefenaar zijn sport. Soms als een bevrijding uit, altijd als een verrijking van zijn dagelijks leven. Hij kan moeilijk cultuurpessimist zijn, omdat hij er van doordrongen is, dat het in korte tijd en spontaan tot ontwikkeling brengen van een activiteit, die zoveel gezondheid, persoonlijkheidsontplooiing en levensvreugde geeft als de sport doet, in de weegschaal der eeuwen een zwaar gewicht betekent ten gunste van het huidige tijdvak.

Prof. Dr. Ir. J. P. MAZURE

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
29 JULI 1956

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer

Mevrouw

Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie en redactie: Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,12, buitenland f 4,60 p.j.